

Eldina Lovaš

(Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek)

KATOLIČKO STANOVNIŠTVO ZMAJEVCA U DRUGOJ POLOVICI 18. STOLJEĆA (1755.-1800.)

UDK 314(497.5 Zmajevac)“1755/1800“

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 31. 1. 2015.

U radu se razmatra, na osnovi podataka zapisanih u matičnim knjigama vjenčanih, rođenih i umrlih, demografska struktura stanovništva mjesta Zmajevac u 18. stoljeću. Analiza podataka matice vjenčanih temelji se na identifikaciji mladenaca, godišnjoj i mjesečnoj raspodjeli vjenčanja, prosječnoj dobi i starosti zaručnika. Obrađeni podaci matice rođenih obuhvaćaju ukupan broj krštenih unutar promatranoga razdoblja, njihovu spolnu strukturu, broj blizanačkih trudnoća te broj posthumno i nezakonito rođene djece. Podacima dobivenim analizom zapisa matice umrlih prikazuje se godišnja i sezonska raspodjela umrlih, dob pokojnika te uzroci njihove smrti.

Ključne riječi: južna Baranja, Zmajevac, povijesna demografija, stanovništvo, matične knjige, 18. stoljeće.

1. Uvod

Baranja je nakon oslobođenja od osmanske vlasti i suzbijanja bune Franje II. Rákóczyja, zahvaljujući započetom mirnodopskom razdoblju, u 18. stoljeću bila izložena različitim demografskim promjenama – migracijama, novim doseljenjima i planskom naseljavanju stanovništva.¹ Nastale promjene, plan-ski provođene i od strane Beljskoga vlastelinstva, prostor južne Baranje oblikovale su u multietničku (Nijemci, Mađari, Hrvati, Srbi, pokoji Rom i Židov) i multikonfesionalnu (katolici, pravoslavni, kalvini) sredinu. Suživot stanovnika različitih narodnosti tijekom 18. stoljeća bio je uobičajen i u pojedinim mjestima unutar tzv. baranjskoga „trokuta“, a među njih se ubraja i Zmajevac, koji je naseljavalo većinsko mađarsko te doseljeno njemačko stanovništvo.

¹ Vidi u: György Timár, „Demografska povijest Baranje do 1910. godine“, u: *Tri stoljeća Belja*, ur. Dušan Čalić (Osijek, 1986), 45.

Zbog toga je on pogodan i zanimljiv predmet za proučavanje različitih vidova demografske povijesti.²

Naselje Zmajevac geografski je smješteno na prostoru južne Baranje. Nalazi se u blizini Dunava, istočno od Branjina Vrh a i sjeveroistočno od Kneževih Vinograda.³ U 18. stoljeću ono je bilo u sastavu Beljskoga vlastelinstva.⁴ U istom razdoblju trećinu prostora obuhvaćala su brda, a ostatak su činile ravnice,⁵ livade i bogate šume.⁶ Crkveno-administrativno gledano, naselje je zajedno s cijelom južnom Baranjom pripadalo Pečuškoj biskupiji. Do osnivanja zmajevačke župe, naselje je bilo filijala više župa, o čemu se doznaje iz kanonskih vizitacija⁷ Pečuške biskupije – prema biskupskom pohodu iz 1729. godine filijala je župe Topolje, a prema vizitaciji iz 1738. godine pripadalo je župi Draž.⁸ Osnivanjem zmajevačke župe Našašća svetoga Križa 1752. godine pripojeno mu je šest filijala (Podolje, Batina, Kneževi Vinogradi, Kotlina, Suza, Kamenac), od kojih je u promatranom razdoblju samo Batina postala samostalnom župom.⁹

O stanovništvu baranjskoga područja u 18. stoljeću svjedoče različiti povijesni izvori, napose vlastelinski popisi, kanonske vizitacije i matične knjige.¹⁰ Najvredniji među njima su matične knjige kao prvorazredan izvor za proučavanje povijesti stanovništva u tzv. predstatističkom razdoblju,¹¹ kada još nemamo sustavno popisivanje stanovništva, domaćinstava, imovine itd.

² Detaljnu povijest razvoja demografije vidi u: József Balázs i Róbert Horváth, *Bevezetés a demográfiába* (Budapest, 1995); Richárd Gyémánt, Tamás Katona i Ildikó Szondi, *Demográfia* (Szeged, 2006); Tamás Faragó, *Bevezetés a történeti demográfiába* (Budapest, 2006).

³ Károly Lábady, *Drávaszög ábécé* (Eszék – Budapest, 1996), 501.

⁴ Dubravka Božić Bogović, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih župne matice Luč krajem 18. stoljeća“, *Croatica Christiana Periodica* 68 (2011), 59-68.

⁵ Stjepan Sršan, *Baranja 1785. godine* (Osijek, 1999), 129.

⁶ *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*, ur. Stjepan Sršan (Osijek, 2002), 68.

⁷ O kanonskim vizitacijama južne Baranje vidi u: Dubravka Božić Bogović, *Katolička crkva u južnoj Baranji u 18. stoljeću – iz zapisa kononskih vizitacija* (Beli Manastir, 2009).

⁸ *Kanonske vizitacije – Baranja (1729.-1810.)*, knjiga 1, ur. Stjepan Sršan (Osijek, 2003), 11, 35.

⁹ Josip Brüstle, *Povijest katoličkih župa* (Osijek, 1999), 180-182.

¹⁰ Najstarije matične knjige potječu iz Francuske iz sredine 15. stoljeća, a njihovo obavezno vođenje uvela je Katolička Crkva na 24. zasjedanju Tridentskoga koncila 1563. godine, kada su se po župama počele voditi matične knjige rođenih i vjenčanih. Ovom je odlukom Crkva pokušala u skladu s ciljevima katoličke obnove proširiti svoj utjecaj na sva područja društvenoga života. Vođenje matičnih knjiga umrlih odredio je *Rituale Romanum Apostolice Sedis* 1614. godine.

¹¹ Dubravka Božić Bogović, *Rođenje, brak i smrt - stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću* (Beli Manastir, 2013), 17.

Zahvaljujući njihovim sadržajima može se rekonstruirati biološki život pojedinca i obitelji, brojčanim se analizama mogu dobiti određeni podaci o kretanju broja stanovnika, o broju sklopljenih brakova i o smrtnosti,¹² a njihova bogata antroponimijska građa donosi podatke o povijesti svakodnevice i povijesti mentaliteta.

Matične knjige zmajevačke župe Našašća svetoga Križa počele su se voditi od 1755. godine. Proučavane matične knjige nalaze se u jednom svesku, obuhvaćaju razdoblje između 1755. i 1832. godine, a ujedno su i najstarije sačuvane matice zmajevačke župe. Svezak počinje maticom rođenih koja sadrži upise od 1755. do 1798. godine. Središnji dio sveska čini matična knjiga umrlih, čiji zapisi počinju 1755. godine, a završavaju 1809. godine, dok posljednji dio čine zapisi matične knjige vjenčanih između 1755. i 1832. godine. Svezak je tvrdo ukoričen, ornamentiran i dobro očuvan, a čuva se u župnom uredu u Zmajevcu.

Rukopis je svim matičnim knjigama čitak. Svi su zapisi napisani latinskim jezikom i kurzivnom humanistikom. Oštećenja teksta u vidu izbljeđenja tinte prisutno je tek u ponekim zapisima (npr. 1757. i 1758. godine kod matice rođenih). Način zapisivanja u svim trima maticama varira – izmjenjuju se narativni i tabelarni način bilježenja podataka, iako ih je većina upisana u tabelarnom obliku. Upisi teku kontinuirano, kronološkim slijedom, naknadnih upisa nema. Pri bilježenju matice umrlih i vjenčanih nedostaju podaci za obje matice između 1761. i 1767. godine. Obradu podataka otežavalo je nebilježnje pojedinih godina, samo u analizi podataka za određena desetljeća, ali ne i promatranoga razdoblja. Slični se nedostaci primjećuju i u matičnoj knjizi rođenih, koja završava 1798. godinom, a ne 1800. godinom. Zbog toga su podaci o rođenima u radu zaključeni s 1798. godinom umjesto 1800. godine. Kako je cilj istraživanja na temelju podataka iz matičnih knjiga zmajevačke župe, uz primjenu kvantitativnih i statističkih metoda, proučiti demografsku strukturu toga stanovništva u 18. stoljeću, rad je ograničen samo na promatrano razdoblje zaključno s 1800. godinom, a zapisi nastali nakon te godine nisu uključeni u analizu. Demografska se analiza stanovništva vrši na temelju zapisa matičnih knjiga jer one donose najpotpunije i najsustavije podatke o navedenom stanovništvu u promatranom razdoblju.

2. Brakovi u Zmajevcu u 18. stoljeću

Matična knjiga vjenčanih u cijelosti je pisana latinskim jezikom, dok njezini upisi variraju – od 1755. do 1774. godine bilježene su u narativnom

¹² Slaven Bertoša, „Migracijsko povezivanje šireg rovinjskog područja i Pule: doseljenici iz Rovinjskog Sela u pulskim matičnim knjigama od XVII. do XIX. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 28 (2005), 154-155.

obliku, a od 1774. godine javlja se tabelarni način bilježenja.¹³ Rukopis matice vrlo je čitak, a njezini su podaci uredno evidentirani. Osim datuma vjenčanja, u maticu su se unosili i osobni podaci o ženicama. Mladenci su se identificirali imenom i prezimenom, dobi, imenom mjesta iz kojega potječu¹⁴ i bračnim statusom, no o njihovim se roditeljima gotovo ništa ne zna. Imena i prezimena roditelja čine neznatan broj upisa (oko 7,20%) za cijelo 18. stoljeće. U zapisima je vrlo rijetko upisano ime oca, u većini slučajeva samo onda ako je umro, dok se o majkama mladenaca nisu upisivali nikakvi podaci. Od 208 zapisa, samo se kod mladoženje *Killianusa Hirscha*,¹⁵ koji se 1773. godine oženio *Theresiom Wolf*, navodi da mu je otac Paulus umro. Imena očeva nevjesta evidentirana su u većem broju od ženikovih te čine 6,70% zapisa, odnosno pojavljuju se u upisima 14 puta. Od njih četrnaestorice, samo se uz četvoricu osim imena navodi da su i umrli. Na kraju zapisa donose se podaci o kumovima. Najčešće su to samo njihova imena. Budući da nema podataka o mjestu održavanja ceremonijala, pretpostavlja se da su se vjenčanja održavala isključivo u župnoj crkvi jer u Zmajevcu nije postojala nikakva kapelica koja bi odgovarala crkvenim propisima za održavanje vjenčanja. Načini identifikacije mladenaca u matičnoj knjizi vjenčanih prikazani su u tablici 1.

Tablica 1. Načini identifikacije mladenaca u matičnoj knjizi vjenčanih¹⁶

	Ime i prezime	Mjesto	Dob	Bračni status
Ženik	100%	100%	80,77%	72,12%
Nevjesta	97,60%	97,60%	80,77%	72,12%

Iz priloženih podataka uočljivo je da je identifikacija mladenaca obaju spolova najlakša prema njihovu imenu i prezimenu te mjestu stanovanja. Identifikacija muškaraca imenom i prezimenom u matičnoj knjizi zastupljena je 100%, dok su tri nevjeste upisane samo imenom, a kod jedne se pojavljuje samo prezime Szekeres. U matici je samo zaručnica *Josephusa Repitsa*,¹⁷ koju je oženio 1782. godine, ostala anonimna. U nešto se manjem broju bilježila dob mladenaca, oko 80,77%. O važnosti bračnoga statusa mladenaca, kao jed-

¹³ Tabelarni način bilježenja završava 1811. godine, kada se župnici ponovo vraćaju narativnom obliku. Kako se tema rada ograničava na 18. stoljeće, zapisi matičnih knjiga od 1801. godine nisu obrađeni. Proučavana matična knjiga vjenčanih završava s 1832. godinom.

¹⁴ U matičnu su knjigu, osim zmajevačkih ženika i nevjesta, evidentirani i oni mladenci koji su potjecali iz filijala. Zbog ograničenosti rada na demografsku strukturu Zmajevca, ti zapisi nisu uzeti u obzir pri analizi podataka.

¹⁵ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

¹⁶ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

¹⁷ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

nog od elemenata identifikacije, svjedoče i visoki postoci dobiveni analizom ukupnoga broja podataka. Bračni se status jednako bilježio i kod ženika i nevjesti te iznosi 72,12%. Identifikacija mladenaca gotovo nije moguća prema imenima roditelja jer, kao što je već gore spominjano, čini zanemarivo malen postotak upisa.

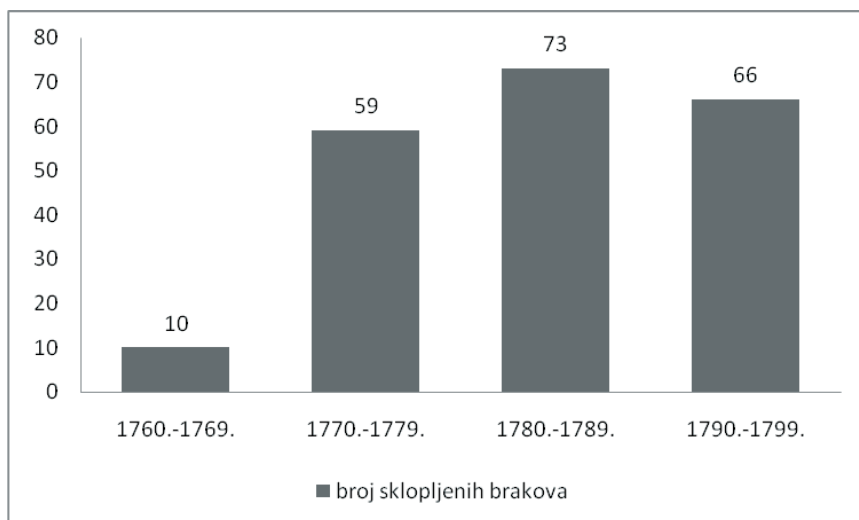
2.1. Godišnja i mjesečna raspodjela vjenčanja

Prve rasprave o sakramentu ženidbe počele su na II. lateranskom koncilu, da bi se o njemu kasnije raspravljalo i na II. lionskom, Firentinskom i Tridentskom koncilu.¹⁸ Podjela sakramenata u Katoličkoj Crkvi vršila se po određenim pravilima, a od toga nije bila izuzeta ni ženidba. Ceremonijal vjenčanja održavao se po određenim liturgijskim pravilima. Crkva je, osim načina dodjele sakramenta, određivala i dijelove godine u kojima je odobravalala i „zabranjivala“ sklapanje brakova. Brakovi se nisu mogli sklapati u vrijeme došašća, odnosno od prve nedjelje došašća do Božića, i za vrijeme korizme, od Pepelnice do Uskrsne nedjelje.¹⁹ Da su se ta pravila strogo poštivala u zmajevačkoj župi, govore i statistički podaci. Od 208 sklopljenih brakova, koliko ih je evidentirano u matici vjenčanih tijekom 18. stoljeća, ni jedan brak nije sklopljen u mjesecu prosincu, dok ih je u ožujku sklopljeno tek 3.

Prvi brak koji je sklopljen u župnoj crkvi, a da se odnosi na stanovnika Zmajevca, zapisan je 1760. godine. Broj sklopljenih brakova tijekom 18. stoljeća u župi varira. Najviše je brakova sklopljeno 1789. godine, njih 13. Najmanje brakova sklopljeno je 1761. godine, kada se vjenčalo samo dva para. Analizu broja sklopljenih brakova otežava činjenica da u matičnoj knjizi vjenčanih nisu zapisani brakovi sklopljeni između 1761. i 1767. godine. Kako nije zabilježen nijedan brak čak ni u filijalama, može se isključiti mogućnost da se u tom razdoblju nisu sklapali brakovi u Zmajevcu. Vjerojatnije je da župnik u tom vremenskom intervalu nije unosio podatke o mladencima. Grafikon 1. prikazuje podatke o sklopljenim brakovima prema desetljećima.

¹⁸ István Előd, *Katolikus dogmatika* (Budapest, 1978), 108.

¹⁹ Maja Katušić, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću* (Zagreb, 2013), 89.

Grafikon 1. Broj sklopljenih brakova u Zmajevcu prema desetljećima²⁰

Prema prikazanome može se uočiti da je broj brakova u Zmajevcu od 1760. godine postupno rastao. Najmanje je brakova sklopljeno između 1760. i 1769. godine. Uzrok tome je nedostatak upisa za 1762., 1763., 1764., 1765. i 1766. godinu. Broj sklopljenih brakova u tom razdoblju iznosi 6,25%. Nakon prvog desetljeća dolazi do ubrzanog rasta te u 18. stoljeću brakovi dosežu svoj maksimum u 1780-im godinama – sklopljena su čak 73 braka (35,09%). Nakon dosezanja maksimuma, dolazi do pada u 1790-ima.

Brakovi su se sklapali uglavnom tijekom zimskih i jesenskih mjeseci, a najviše je vjenčanja bilo u siječnju – njih 70 (33,65%), te u mjesecu studenom, kada je sklopljen 41 brak (19,71%). Prema pokazateljima, više od polovice zmajevačkih brakova u 18. stoljeću sklopljeno je tijekom zimskih (53,86%) mjeseci. Najmanje je vjenčanja bilo tijekom ljetnih (5,28%) i proljetnih (18,75%) mjeseci. Objašnjenje tih trendova treba tražiti u ljudskoj svakodnevnici: ljudi su živote prilagođavali prirodi / prirodnim kretanjima, jer je o njima ovisila njihova egzistencija. Tijekom kasnoga proljeća, ljeti i u jesen obrađivala su se poljoprivredna zemljišta, kako bi ljudi sebi osigurali hranu za zimu, a nakon završetka poljoprivrednih radova, a najčešće i nakon obavljenoga klanja, tijekom zimskih mjeseci dolazilo je do sklapanja brakova. Tablica 2. prikazuje prosječan broj vjenčanja u Zmajevcu tijekom 18. stoljeća, raspoređenih prema godišnjim dobima.

²⁰ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

Tablica 2. *Broj sklopljenih brakova (u postotcima) po godišnjim dobima*²¹

Godišnje doba	Proljeće	Ljeto	Jesen	Zima
Postotak	18,75%	5,28%	22,11%	53,86%

Sezonsko se sklapanje brakova u Zmajevcu podudara s ondašnjim trendovima zemalja europskoga juga i jugoistoka, koje su također imale jesensko-zimski maksimum sklapanja brakova. U istom razdoblju u zemljama sjeverne Europe prevladavao je jesenski maksimum, dok je za zemlje srednje i sjeverozapadne Europe bio karakterističan proljetno-jesenski maksimum.²²

2.2. Prosječna dob i bračni status zaručnika

Dob zaručnika u vrijeme sklapanja braka uvjetovana je raznim čimbenicima. Ti su razlozi najčešće gospodarske, socijalne, biološke, kulturne i tradicijske prirode.²³ Na sklapanje brakova utjecala je i smrt roditelja. Smrt majke više je ubrzavala ženidbu djece nego smrt oca, a smrću se roditelja više ubrzavala udaja kćeri nego ženidba sina.²⁴ Iako je, prema učenju Crkve, brak zajednica koju sklapaju slobodnom voljom muškarac i žena bez utjecaja ili prisile okoline, u ranonovovjekovnoj povijesti česti su bili brakovi dogovoreni između roditelja zaručnika. Razlozi takvih brakova bili su najčešće gospodarske prirode, ali na to je mogla utjecati i želja pojedinaca za napredovanjem na društvenoj ljestvici. Bračnim su se ugovorima mogli unaprijed dogovoriti brakovi i bez znanja budućih zaručnika. Njih su najčešće primjenjivali roditelji koji su svoju djecu htjeli lišiti slobodnoga izbora životnoga partnera. Bračni ugovori i dogovoreni brakovi više su došli do izražaja među imućnijim stanovništvom, odnosno plemstvom.²⁵ Među seoskim stanovništvom dogovoreni brakovi bili su rijetki te je zaručnike karakterizirala slobodna volja pri izboru životnih partnera.

Tradicijski gledano, mladići i djevojke u brak su stupali vrlo mladi. Kako je osnovna zadaća brakova i prema nauku Crkve bilo rađanje djece, u brak se

²¹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

²² Nenad Vekarić, Irena Benyovsky, Tatjana Buklijaš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović, Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća* (Zagreb – Dubrovnik, 2000), 51.

²³ Ildikó Husz: *Család és társadalmi reprodukció a 19. században. Történeti-szociológiai tanulmány egy Buda-környéki mezőváros társadalmáról a családszerkezet változásának tükrében* (Budapest, 2002), 55.

²⁴ Vekarić, Benyovsky, Buklijaš, Levak, Lučić, Mogorović i Primorac, *Ženidbe i ritam poroda*, 50.

²⁵ Katušić, *Društvena i demografska struktura*, 63-89.

stupalo ranije zbog fertilne dobi žena.²⁶ Osiguravanje potomaka/nasljednika i nije bilo jednostavno zbog učestale smrtnosti dojenčadi i djece, zbog nehigijenskih uvjeta života, ali i zbog čestih bolesti i epidemija. Puno je dojenčadi umrlo i tijekom, ali i poslije poroda.²⁷

U matičnoj knjizi vjenčanih u većini slučajeva bilježio se, osim dobi mladenaca, i njihov bračni status. Pri izračunu prosječne starosti u vrijeme sklapanja brakova zaručnika, određene poteškoće predstavlja to što u 19,23% slučajeva ni kod mladića ni kod djevojka nije evidentirana njihova dob. Prema zapisima matice vjenčanih, trojica su mladića (*Georgius Mezodi* – oženio 1777. godine *Susannu Veg*, *Joannes Novak* – oženio 1796. godine *Magdalenу Lisku*, i *Joannes Kovacsics* – 1796. godine oženio *Anu Harsany*)²⁸ stupili u brak sa 17 godina, dok je najstariji ženik bio *Ignatius Szebenyi*,²⁹ koji je sa 66 godina stupio u brak 1780. godine s *Anom Csoz*. Najmlađe djevojke koje su stupile u brak imale su 15 godina. Od njih tri, samo je *Elisabetha Daan* rođena Zmajevčanka, dok su se *Eva Kovacs* i *Maria Podoloi* samo udale za Zmajevčane. Najstarija nevjesta upisana u maticu je *Anna Maria Gliber* (55 godina), koja se udala za *Joannesa Grenczera*³⁰ 1791. godine.

Osim dobi, svećenik je uglavnom upisivao i bračni status mladenaca. Taj podatak u 37,50% slučajeva nedostaje kod mladoženja, a u 39,42% slučajeva izostavljen je kod nevjesta. Iz tih se omjera vidi da je u 1,92% slučajeva više evidentiran bračni status mladoženja nego nevjesta. Prilikom bilježenja njihova bračnog statusa, kod muškaraca slično kao i kod žena, pojavljuju se samo dva statusa – muškarci se navode ili kao mladići ili kao udovci, dok se žene bilježe kao djevice ili kao udovice. Tablica 3. prikazuje postotak bračnih statusa mladenaca.

Tablica 3: Bračni status mladenaca upisanih u matičnu knjigu vjenčanih³¹

Spol	Mladoženja		Nevjesta	
	Mladić	Udovac	Djevica	Udovica
Postotak	38,94%	25,00%	36,53%	25,48%

²⁶ Katušić, *Društvena i demografska struktura*, 63-89.

²⁷ Attila Melegh, *Kiskunhalas népesedéstörténete a 17. század végétől a 20. század elejéig* (Budapest, 2000), 76.

²⁸ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

²⁹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

³⁰ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

³¹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

Uočljivo je da se u Zmajevcu tijekom 18. stoljeća ženilo najviše muškaraca kao mladića i djevojaka kao djevice. Nije zanemariv ni podatak koji se odnosi na ponovno sklopljene brakove, odnosno na udio udovaca i udovica zapisanih u matičnoj knjizi vjenčanih.

2.3. Ponovno sklopljeni brakovi

Ponovna sklapanja braka bila su, dakako, rezultat smrti jednog od supružnika.³² U ranom novom vijeku muškarci su više umirali nasilnom smrću, koja je najčešće uslijedila zbog vojne službe, dok su žene umirale tijekom poroda ili neposredno nakon njega, a bile su i izloženije bolestima. Ponovnim ulaskom u brak udovice su najčešće osiguravale vlastitu egzistenciju te egzistenciju djece, u slučaju da su ih imale iz prijašnjega braka. Drugi je brak muškarcima osiguravao brigu za vlastitu djecu iz prijašnjega braka, ali i obiteljski život.³³ Zanimljivo je da se u maticu tijekom bilježenja udovaca nisu unosili podaci o njihovim bivšim suprugama. Ista se praksa primjenjivala i kod bilježenja udovica. Izuzetak su činila samo 4 upisa, kada se, osim imena i prezimena, unosilo i mjesto podrijetla umrlog bračnog partnera.

Većinom su se udovci oženili udovicama, ali zanimljiv je podatak da je tijekom 18. stoljeća u Zmajevcu 12 mladića oženilo udovicu. Prosječna dob udovaca iznosila je nešto manje od 44 godine, a udovica 37 godina. Većina mladića (66,60%) uz koje se navodi i života dob, oženili su od sebe stariju udovicu. Što se mjesta stanovanja tiče, svi su ženici podrijetlom iz Zmajevca, dok su u 73,58% slučajeva nevjeste Zmajevčanke, a njih 26,41% potječe iz okolnih sela ili susjednih županija.

3. Rođenja i krštenja u Zmajevcu u 18. stoljeću

Najstariji je zapis matičnih knjiga u Zmajevcu matica rođenih, koja se u župi Našašća svetoga Križa počinje voditi od 1755. godine. U njoj su podaci u cijelosti zapisani na latinskom jeziku, a bilježeni su u tabelarnom obliku. Matična je knjiga, osim podataka o krštenoj djeci na području zmajevačke župe, bilježila i podatke o djeci krštenoj u filijalama.

Osim podataka o datumu krštenja, upisi su sadržavali i ime, prezime i spol djeteta te ime djetetova oca i majke. Ukoliko se radilo o nezakonitom djetetu, u zmajevačkoj se matici navodilo uvijek ime majke, ponekad i oca, ali je zabilježen i slučaj u kojem je otac djeteta *incertus*, odnosno nesiguran ili

³² Vekarić, Benyovsky, Buklijaš, Levak, Lučić, Mogorović i Primorac, *Ženidbe i ritam poroda*, 60-61.

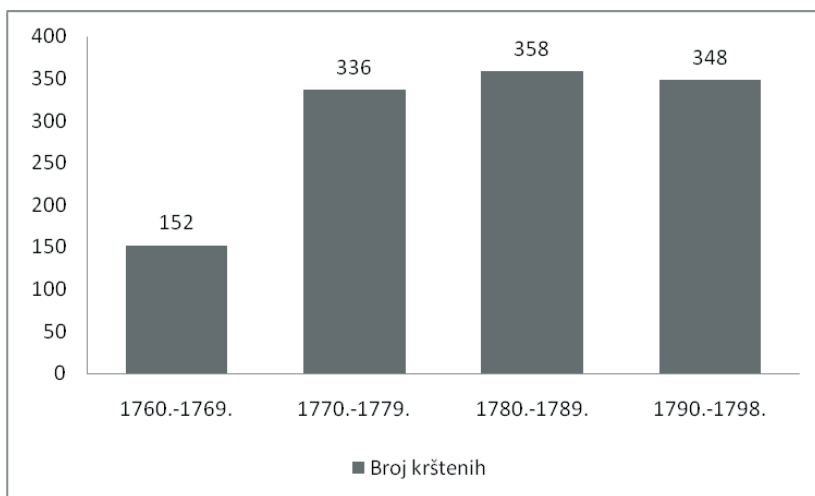
³³ Katušić, *Društvena i demografska struktura*, 101.

nepoznat. Zapisi donose podatke i o djeci koja su krštena nakon očeve smrti. Navodila su se i imena krsnih kumova – kuma i kume. Svećenici koji su krstili djecu nisu posebno naznačeni, već bi se ime svećenika posebno bilježilo u vrijeme njegova dolaska u župu, odnosno kada bi započeo svoju vjersku službu. U Zmajevcu nije zabilježen nijedan slučaj krštenja odrasle osobe.

3.1. Godišnja, mjesečna i sezonska raspodjela rođenja

U matičnu knjigu rođenih, zajedno s filijalama, od 1755. do 1798. godine upisano je 3329 krštenja djece, od kojih je 1262 djece kršteno u Zmajevcu. Nema zapisa o broju krštene djece za 1765. i 1766. godinu. Grafikon 2. prikazuje rastući trend krštenja djece u 18. stoljeću.

Grafikon 2. Broj krštenih u Zmajevcu između 1760. i 1798. godine³⁴

U Zmajevcu se tijekom 18. stoljeća najviše djece krstilo između 1780. i 1790. godine. U matičnu su se knjigu unosili samo podaci o krštenju djeteta, ne i o rođenju, ali vremenski raspon između rođenja i krštenja djece nije bio velik (u prosjeku nekoliko dana).³⁵ Blagi se pad uočava u razdoblju između 1790. i 1798. godine, ali se on može pripisati nedostatku podataka, jer matica rođenih za 18. stoljeće bilježi podatke zaključno s 1798. godinom. Ako se razmotre podaci iz tablice 4., onda je vrlo vjerojatno da bi se broj krštenja i dalje povećavao jer je razlika između 1780-ih i 1790-ih godina vrlo mala.

³⁴ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

³⁵ O tome više u: Vekarić, Benyovsky, Buklijaš, Levak, Lučić, Mogorović i Primorac, *Ženidbe i ritam poroda*.

Tablica 4. *Broj krštenih u Zmajevcu po desetljećima*³⁶

Razdoblje	Broj krštenih
1760.-1769.	152
1770.-1779.	335
1780.-1789.	359
1790.-1798.	348
Ukupno	1194

Iz tabelarnih se podataka jasno vidi da se broj krštene djece nakon 1759. godine u nadolazećem razdoblju povećao za 83, odnosno za više od pola. Isti se trend nastavlja i u narednom desetljeću. Iako nakon 1779. godine ne dolazi više do tako drastičnog porasta broja krštene djece, ipak je i dalje prisutan porast broja krštenih. Izuzmu li se gore spomenute godine u kojima nisu zapisani podaci o krštenju djece, 1763. je godina s najmanjim brojem krštenja – krstilo se tek jedno dijete, zatim slijede 1755. godina (4), 1758. i 1764. godina (5). Najviše se djece krstilo 1791. godine (51), 1780. godine (49) i 1797. godine (46).

Sezonska kretanja broja krštenih bila su pod utjecajem više čimbenika. Utjecaj na njih imale su crkvene norme koje su određivale pogodna i „nepogodna“ razdoblja za sklapanje brakova. Prepreke i suzdržavanja od seksualne aktivnosti, kao i epidemije koje su izazvale veću smrtnost, utjecale su na začeca, a nakon toga i na vrijeme rađanja. Ako se promatra kretanje krštenja po mjesecima, prema zapisima matice rođenih u Zmajevcu tijekom 18. stoljeća, maksimum u broju krštenja djece čine mjesec siječanj (11,64%) i listopad (9,50%), a minimum u broju krštenja očituje se u lipnju (4,10%) i svibnju (4,50%). Ako se promatra udio krštenja tijekom godišnjih doba, slično kao i kod vjenčanja, najviše ih je bilo zimi (28,52%), a najmanje u proljeće (16,48%).

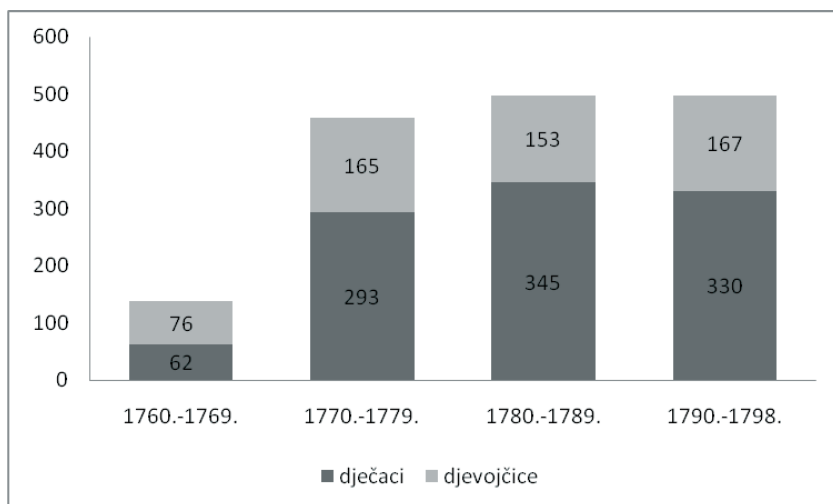
3.2. *Spolna struktura krštenih*

Prema demografskim pokazateljima, maskulinitet u prosjeku uvijek nadmašuje feminitet, odnosno u prosjeku se godišnje rodi više muškaraca nego žena. Taj trend prikazuju i zapisi matice rođenih tijekom 18. stoljeća. Od 1262 krštene djece, njih više od pola (52,93%) bili su dječaci, dok se u istom vremenskom intervalu krstilo 589 djevojčica (46,67%). Ako se promatra spolna

³⁶ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

struktura krštenih tijekom desetljeća 18. stoljeća, u svakom desetljeću krstilo se više dječaka nego djevojčica. Taj trend prikazuje grafikon 3.

Grafikon 3. *Spolna struktura krštenih kroz desetljeća*³⁷

Uočljivo je da u svakom promatranom razdoblju prednjači broj muške krštene djece u odnosu na žensku djecu. Najveća je razlika između broja dječaka i djevojčica u razdoblju između 1780. i 1789., kada se krstilo 53 dječaka više (207) u odnosu na djevojčice (153). Najmanja je razlika u spolnoj strukturi krštenih između 1770. i 1779. godine, kada se krstilo samo 2 dječaka više (167) u odnosu na broj djevojčica (165).

3.3. Blizanci i trojke

U matici rođenih zabilježeno je 25 krštenja blizanaca. Od toga se navode blizanci kao dječak i djevojčica 11 puta (44,00%), blizanke 7 puta (28,00%) i blizanci 7 puta (28,00%). Samo se kod dvoje blizanaca, *Joannesa* i *Catharine Farkas*,³⁸ krštenih 1777. godine, navodi da su im roditelji bili Romi. U dvama slučajevima kod krštenja blizanaca, djeci su dana ista imena – kod *Adamusā*, sinova *Josephusa Kovacsa* i *Elisabethe*, krštenih 1769. godine, te *Evā*, kćeri *Georgiusa Szekeresa* i *Eve*, krštenih 1770. godine.³⁹ Taj je način dodjeljivanja imena neobičan, jer u napomenama nema zabilješki o tome da je jedno od blizanaca umrlo pri porodu.

³⁷ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

³⁸ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

³⁹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

U matici rođenih zabilježene su i trojke. Djevojčice *Eva*, *Elisabetha* i *Catharina*, kćeri *Martinusa Horvatha* i *Susane*,⁴⁰ krštene su 1768. godine. Pri likom njihova evidentiranja, nije navedena nikakva napomena.

3.4. Djeca rođena nakon smrti oca i nezakonita djeca

U maticu rođenih upisana su i djeca koja su rođena nakon smrti oca. Upisi donose podatke i o nezakonitoj djeci, kod kojih se navodilo ime majke, ponekad i ime oca, ali u većini slučajeva njihovi su očevi nepoznati.⁴¹

U zmajevačkoj matici rođenih zabilježena su četiri slučaja krštenja djece poslije očeve smrti – triju djevojčica i jednog dječaka. Dječak *Paulus*⁴² sin je pokojnoga *Kilianusa Wagnera* i *Marije*, a krstio se 1774. godine. Dvije od triju djevojčica navedene su imenom i prezimenom, dok se o trećoj djevojčici zna da se krstila 1789. godine te da je kći pokojnoga *Joannesa Szebenjija* i *Marije*.

Matica rođenih tijekom 18. stoljeća svjedoči o petero nezakonite djece, što pokazuje da je krštenje takve djece u Zmajevcu bilo rijetkost. Kod djevojčice *Juliane*, rođene 1773. godine, navodi se da joj je otac nepoznat te da se otac njezine majke *Juliane* zove *Philippus Kovats*. Kod djevojčica *Clare Selics*, krštene 9. listopada 1775. godine, i *Susane Bognar*, krštene 3. siječnja 1778. godine, te dječaka *Chistianusa Fredericusa*, krštenoga 7. listopada 1789., zapisano je i ime oca i majke, što je zapravo dosta rijedak slučaj u bilježenju nezakonite djece. Djevojčica *Eva Czangerin*, krštena 1784. godine, nema podatke o ocu jer se navodi da joj je otac „nesiguran“ (*incertus*).⁴³

4. Smrt i smrtnost u Zmajevcu u 18. stoljeću

Matična knjiga umrlih čini središnji dio najstarijih matičnih zapisa u Zmajevcu. Ispred nje bilježena je matica rođenih, a nakon nje matica vjenčanih. Kao i prethodno spomenute dvije matice (rođenih i vjenčanih) i matica umrlih je u cijelosti pisana latinskim jezikom. Podaci su bilježeni u tabelarnom obliku, a rukopis matice je čitak. Početak njezina zapisivanja istovjetan je s maticom rođenih te datira iz 1755. godine. Matica umrlih ne završava zadnjom godinom 18. stoljeća, već se bilježenje umrlih nastavlja do 1809.

⁴⁰ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁴¹ Gyula Benda, „A halálozás és halandóság Keszthelyen 1746–1849.“, u: *KSH Népegyüttműködési Kutató Intézet Történeti Demográfiai Évkönyve*, ur. Tamás Faragó (Budapest, 2001), 122-165.

⁴² Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁴³ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

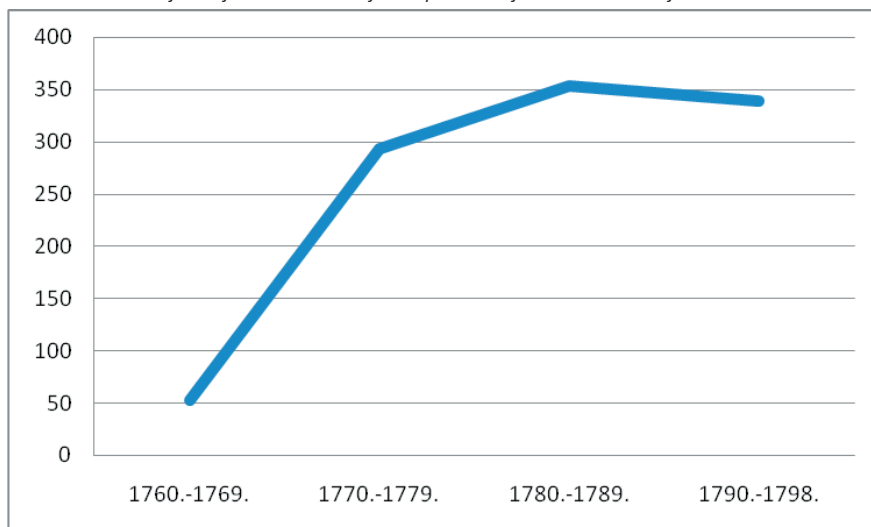
godine. Slično kao i u prethodne dvije matice, i u ovu su upisani podaci koji se odnose na vjernike pripadajućih filijala zmajevačke župe.

U zapisima se, osim datuma smrti umrloga, bilježi i njegovo ime, spol, godine starosti, mjesto podrijetla, u većini slučajeva i ime oca, ali ne i majke. Kod smrti udovaca ili udovica često se bilježi i ime supružnika. U većini slučajeva evidentirani su i podaci o uzroku smrti.

4.1. Godišnja i sezonska raspodjela umrlih

U matičnoj knjizi umrlih bilježimo ukupno 2924 upisa, od kojih se 1091 odnosi na stanovnike Zmajevca. Prema analizi podataka, u razdoblju između 1755. i 1800. godine prosječan broj umrlih godišnje iznosi 24,24. U 18. stoljeću najviše je umrlih u razdoblju između 1780. i 1789. godine, kada ih je zabilježeno 349 (31,98%). Podaci za 1750-e godine nepotpuni su jer se matica umrlih počinje bilježiti od 1755. godine. Između 1755. i 1759. godine zabilježeno je 37 smrtnih slučajeva, ali bi broj umrlih sigurno bio veći da su se podaci počeli bilježiti od 1750. godine. Razdoblje s najmanjim brojem mrtvih je između 1760. i 1769., kada je evidentirano 62 (5,68%) pokojnika. Do točnog podatka za navedeno razdoblje nije moguće doći jer nedostaju upisi za 1762., 1763., 1764., 1765. i 1766. godinu. Grafikon 4. prikazuje kretanje broja umrlih po desetljećima u 18. stoljeću.

Grafikon 4. *Krivulja broja umrlih u Zmajevcu po desetljećima u 18. stoljeću*⁴⁴

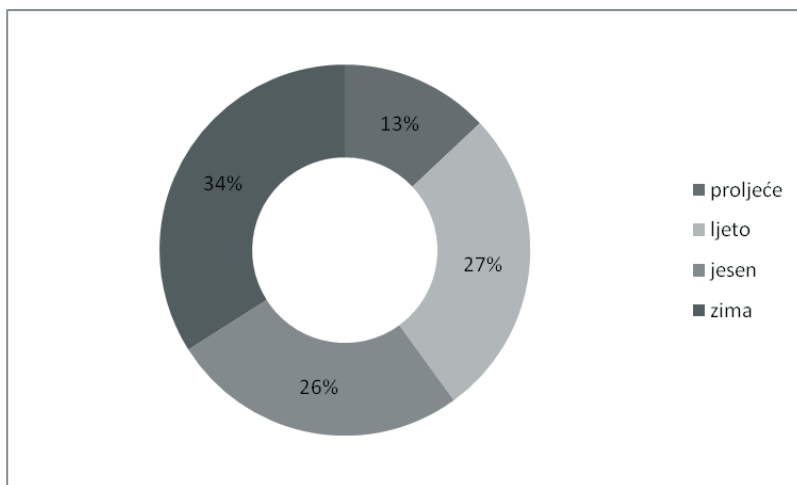

⁴⁴ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

Prema podacima grafikona, uočljivo je da je u Zmajevcu tijekom 18. stoljeća broj umrlih u stalnom porastu. Smrtnost svoj maksimum doseže između 1780. i 1790. Nakon toga slijedi nagli pad, ali on se pripisuje ograničenosti istraživačkoga rada pri obradi podataka jer se u analizi podataka zaključno uzela zadnja godina 18. stoljeća.

Sezonsko kretanje mortaliteta određuju ljudska aktivnost, društvene norme, ali i klimatske promjene, točnije promjene vremena nastale kao posljedica izmjene godišnjih doba. Klimatske promjene nisu samo uvjetovale, već su i određivale kvalitetu života ljudi – prehrana, mjesto stanovanja, higijena, pitka voda i slično. Statistike pokazuju da je smrtnost bila viša za zimskih mjeseci jer su ljudi (pogotovo siromašni) bili izloženiji hladnoći i vlažnosti, koje su izravno ili neizravno utjecale na njihovo zdravlje. Prema zapisima matice umrlih, promatrano po mjesecima, najviše je ljudi u Zmajevcu umiralo u mjesecu ožujku (10,54%), a zatim slijede travanj (10,26%) i siječanj (9,80%). Najmanja je smrtnost tijekom 18. stoljeća zabilježena u lipnju (4,90%) i srpnju (5,40%). Grafikon 5. prikazuje sezonsko kretanje broja umrlih prema godišnjim dobima.

Grafikon 5. Sezonsko kretanje broja umrlih po godišnjim dobima u 18. stoljeću⁴⁵

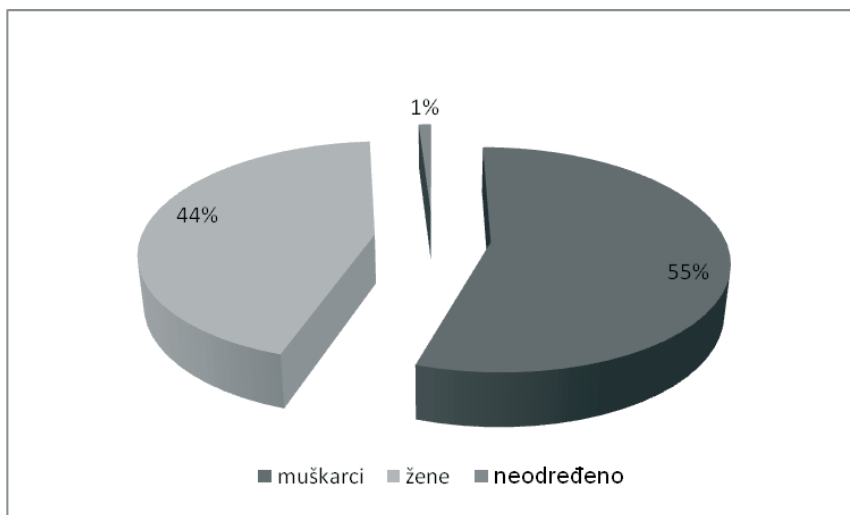
Prema prikazanim podacima, promatrano prema godišnjim dobima, uočljivo je da je najviše ljudi umiralo tijekom zimskih mjeseci (34,00%). Broj umrlih koji otpada na ljetne i jesenske mjesece gotovo je jednak te se razlikuje za samo 1% (11 osoba). Najmanji je broj umrlih bio u proljeće (13,00%), a to se može pripisati blažim vremenskim prilikama i manjoj zastupljenosti bolesti, ali i malom broju poroda u odnosu na ostala godišnja doba.

⁴⁵ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

4.2. Spolna i dobna struktura umrlih

Spolnu strukturu stanovnika Zmajevca u 18. stoljeću relativno je lako odrediti jer se redovito bilježio i spol pokojnika. Od ukupnoga broja zapisa umrlih (1091) samo se kod četiri pokojnika (<1%) ne navodi spol. U matici umrlih evidentirani su 582 muškarca i 465 žena. Prema prikazanim podacima (grafikon 6.) smrtnost muškaraca bila je veća od smrtnosti žena.

Grafikon 6. *Spolna struktura umrlih*⁴⁶

Uočljivo je da većinu umrlih čine muškarci. Objašnjenje toga može se tražiti i u prirodnoj regulaciji viška rođene muške djece koja umiru u mlađoj životnoj dobi. Općenito se uzima i da je smrtnost muškaraca u svim dobima veća, osim između 20. i 30. godine života, to jest u fertilnom kontingentu žena, kada ih mnogo umire zbog poroda.⁴⁷ Na veću smrtnost muškaraca utječe i dulji životni vijek žena.

U proučavanju prosječne dobi umrlih kod stanovnika Zmajevca, određenu metodološku poteškoću predstavlja činjenica da u maticu nije uvijek upisana dob umrlih. Od 1091 evidentiranog pokojnika, samo u 14 slučajeva nije zabilježena dob, dok se kod *Catharine Loncsar*, koja je umrla 13. listopada 1792. godine te se navodi da je kćer *Fabianusa*,⁴⁸ zbog nečitkoga rukopisa ne mogu znati njezine godine u trenutku nastupanja smrti. Prosječan broj umrlih po dobnim kontingentima prikazana je tablicom 5.

⁴⁶ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁴⁷ Katušić, *Društvena i demografska struktura*, 150-151.

⁴⁸ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

Tablica 5. *Prosječan broj umrlih po dobnim kontingentima*⁴⁹

Dobni razred	Broj umrlih	%
<1	302	27,68
1-4	283	25,93
5-9	90	8,24
10-14	29	2,65
15-19	16	1,46
20-24	35	3,20
25-29	26	2,38
30-34	37	3,39
35-39	39	3,57
40-44	37	3,39
45-49	42	3,84
50-54	41	3,75
55-59	34	3,11
60-64	19	1,74
65-69	18	1,64
70-74	10	0,91
75-79	6	0,54
80-84	5	0,45
85-89	2	0,18
90-100	2	0,18
>100	1	0,09
Nepoznato	17	1,55

Prema tabelarnim podacima, najviše je stanovnika u Zmajevcu tijekom 18. stoljeća umrlo prije prve godine života (27,68%). To je razdoblje dojenačke smrtnosti, koja se dijeli na neonatalnu (do 7 dana života), na kasnoneonatalnu (između 7 i 28 dana života) i na postnatalnu (između 28 i 365 dana života).⁵⁰ Zatim slijedi smrtnost djece između 1. i 4. godine života (25,93%). Sličan je postotak umrlih između 30. i 59. godine života, koji se kreće između

⁴⁹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁵⁰ Katušić, *Društvena i demografska struktura*, 154.

3,11% i 3,84%. Postotak broja umrlih u Zmajevcu nakon 70. godine života smanjuje se ispod 1%. U matičnoj knjizi umrlih kod 17 se pokojnika (1,55%) ne navodi dob.

Rijetki su oni Zmajevčani koji su u promatranom razdoblju doživjeli više od 90 godina života (0,27%). Zapisi svjedoče o četirima takvim osobama – od njih su trojica muškarci (*Nicolaus Loncsar* /91/ umro je 14. svibnja 1775. godine, *Joannes Harsanyi* /93/ umro je 25. ožujka 1798. godine, *Joannes Istiter* /94/ umro je 21. listopada 1768. godine).⁵¹ Najdugovječniji stanovnik Zmajevca je žena – udovica *Margaretha Heller*, koja je umrla 1798. godine sa 102 godine.⁵²

4.3. Uzroci smrti u Zmajevcu

Uzroci smrti u matici umrlih u Zmajevcu nisu se bilježili redovito. Tek od 1757. počinju bivati sustavniji. Oni su se navodili u posebnim stupcima i bilježeni su na latinskom jeziku. Uzroci smrti u matici najčešće su se vezali uz bolesti, epidemije, nesretne slučajeve, a za neke se osobe navodi i da su nađene mrtve.⁵³

Prema bolestima, najviše je ljudi tijekom 18. stoljeća u Zmajevcu umrlo od velikih boginja (34),⁵⁴ a zatim slijede: dizenterija (13), moždani udar (8), tumor (4), glavobolja (3) i puknuće (3). Od bolesti koje su još zabilježene u matičnoj knjizi kao uzrok smrti, spominju se: euefalitis (2), groznica (2), čir (1), vodena bolest (1), akutna groznica (1), groznica i glavobolja (1), oticanje (1) i srčani udar (1).

Najviše zabilježenih uzroka smrti (38) nastalo je nastupanjem iznenadne smrti (*repentina morte*). Među Zmajevčanima nije bila rijetka ni nasilna smrt. Tako se spominju: ubojstva (1), ubojstva u snu (1), probod nožem (1). Nasilna smrt je uvijek nastupala kod muškaraca, dok su žene najčešće umirale pri porođaju (9) ili je smrt nastupila poslije poroda (1). Uzrok smrti kod dojenčadi najčešće je izazvan preranim rođenjem.

U matici umrlih pojavljuju se i zapisi vezani uz stanovnike koji su umrli smrću izazvanom nesretnim slučajem: zgnječenjem mlinskim kolom (1), zgnječenjem zemljom (1), padom u baru (1), padom iz kola (1), udarom gro-

⁵¹ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁵² Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁵³ Zmajevac-ŽU-RVM (1755.-1832.).

⁵⁴ Prema podacima matične knjige umrlih, velike su se boginje u Zmajevcu pojavile 1785. godine, kada su odnijele najveći broj života – od ukupno 34 upisa, 32 su iz te godine. Bolest se u upisima pojavila još dva puta 1786. godine, a nakon toga nestaje. Od velikih je boginja u Zmajevcu umrlo 15 žena i 19 muškaraca.

ma (1), samo padom (1), ugrizom pauka (1) te smrću koja je nastupila tijekom ribolova (1).

5. Zaključak

Demografske promjene koje su uslijedile u južnoj Baranji tijekom 18. stoljeća nisu zaobišle ni Zmajevac. Multietičnost i multikonfesionalnost nagnale su stanovništvo, unatoč različitostima, na miran suživot unutar jednoga prostora. Taj se trend u 18. stoljeću pojavio i među žiteljima Zmajevca, gdje je zajedno živjelo mađarsko i naseljeno njemačko stanovništvo. Kvantitativne i statističke metode primijenjene pri analizi i obradi podataka zabilježenih u najstarijim matičnim knjigama zmajevačke župe Našašća svetoga Križa pokazuju trendove karakteristične za društva predstatističkoga razdoblja, koja se mogu prepoznati u više čimbenika. Na demografska obilježja veliki su utjecaj imale klimatske promjene, koje su utjecale na sezonsku raspodjelu rođenja, ali i na sezonsko kretanje mortaliteta. Gospodarske aktivnosti ruralnoga stanovništva uvjetovale su vrijeme održavanja vjenčanja, koja je karakterizirala niska dob mladenaca. Pokazatelji tradicionalnosti zmajevačkoga stanovništva očituju se u poštivanju crkvenih normi pri sklapanju brakova te u neznatnom broju nezakonite djece rođene tijekom promatranoga stoljeća. Visok natalitet popraćen je visokim dojenačkim mortalitetom i niskom doživljenom prosječnom dobi.

Zmajevačko je stanovništvo bilo ruralno i tradicionalno, o čemu svjedoče i neznatan broj nezakonite djece i uloga žene koja se svodi na reprodukciju i na brigu o kućanstvu i obitelji. O razmjernoj zatvorenosti zmajevačkoga društva svjedoče podaci o sklapanju bračnih zajednica koje su se odvijale pretežno u vlastitoj sredini i unutar vlastite etničke skupine. Zmajevac slijedi glavne hrvatske i europske demografske trendove u 18. stoljeću jer je većina navedenih obilježja, dobivenih analizom podataka zmajevačkih matičnih knjiga, karakteristična i za većinu hrvatskih i europskih zajednica u 18. stoljeću.

Analizom matičnih knjiga vjenčanih, krštenih i umrlih utvrđena su i prikazana do sada neistražena demografska obilježja zmajevačkoga katoličkog stanovništva u drugoj polovici 18. stoljeća. Ovo istraživanje, međutim, otvara niz drugih istraživačkih pitanja koja se mogu odnositi na proučavanje strukture obitelji, međuvjerske odnose ili na komparativna istraživanja kojima bi se usporedila demografska kretanja zmajevačkoga stanovništva s drugom etničkom i vjerskom zajednicom na području južne Baranje u drugoj polovici 18. stoljeća.

Summary

THE CATHOLIC POPULATION OF ZMAJEVAC IN THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY (1755-1800)

Baranya was, after the liberation from Ottoman rule and the suppression of Francis II Rákóczy's uprising in the 18th century, exposed to various demographic changes – migrations, new immigrations and planned settlements of the population which led to the creation of a multiethnic and multinational environment. This trend was evident in particular settlements, such as Zmajevac in the 18th century, within the Baranja “triangle”. The analysis of registers of marriages confirmed that the inhabitants of Zmajevac married at a relatively early age. The registration in the registers of marriages included names, marital status (youngster/widower, maiden/widow), age and place of origin. The number of marriages in Zmajevac during the 18th century increased gradually. Remarriages due to the death of spouses were common. The data analysis of registers of births indicates that during the 18th century more male than female children were born in Zmajevac. The children were registered according to name, surname, father's and mother's name and the date of baptism. In Zmajevac during the 18th century 25 twins were born and one set of triplets. The register contains also the names of posthumous children and of children born out of wedlock. For illegitimate children usually only the mother's name was registered while the father mostly remained unknown. The analysis of the register of deaths indicates that in Zmajevac more men than women died during the 18th century. This could be explained by the high birth rate of male children compared to female. Most of the inhabitants died between the age 0 and 18, and only in rare cases did they attain old age. The majority of the population died of illnesses and epidemics; nevertheless there were cases of violent death. Taking into consideration all the analysed data of all three registers, the conclusion can be drawn that the population of Zmajevac during the 18th century showed the characteristics of pre-transitional societies characterized by high birth, mortality and marriage rates.

Key words: South Baranya, Zmajevac, historical demography, population, parish registers, 18th century

(Translated by *Mica Orban Kljajić*)